

Asia: VN/1364/2022

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO SA/2022/66562

15.8.2022

Valtiovarainministeriö

Viite: Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030 (VN/1364/2022, VM029:00/2022)

Suomen Akatemian lausunto hallituksen esityksestä laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta

Suomen Akatemia kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Akatemia pitää erinomaisena, että parlamentaarisen työryhmän hyvä työ Suomen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen tason nostamiseksi neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä on nyt johtanut hallituksen esitykseen laiksi valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030. Lakiesityksessä säädettäisiin valtion

talousarvioon otettavien tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen vuosittaisesta yhteismäärästä sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskevasta monivuotisesta suunnitelmasta.

Akatemia kannattaa valtion T&K-rahoituksen lisäämistä ennustettavasti ja pitkäjänteisesti vuosittain siten, että sen määrä vuonna 2030 vastaisi 1,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Ehdotettu kehyskautta pidemmän tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskevan suunnitelman luominen kahdeksalle vuodelle lisäisi osaltaan sekä pitkäjänteisyyttä että valtion T&K-rahoituksen suunnitelman läpinäkyvyyttä.

Lakiehdotus antaisi toteutuessaan vahvan signaalin tutkimus- ja kehittämistoiminnan eri toimijoille sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Tämä kannustaisi tiiviiseen yhteistyöhön sekä rohkeasti tarttumaan myös uusiin aiheisiin ja menetelmiin tukien siten sivistyksen sekä vahvan ja uudistumiskykyisen osaamis pohjan kehittymistä monipuolisesti yhteiskunnan eri sektoreilla. Akatemia haluaakin korostaa, että sidosryhmien laaja ja vahva osallistaminen valmisteluun on erittäin tärkeää sekä lakiehdotuksen tavoitteiden toteutumiseksi että eri sektorien TKI-toimijoiden omien strategisten valintojen ja yhteistyön kehittämisen tukemiseksi.

2 § Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus valtion talousarviossa vuosina 2024–2030

Akatemia kannattaa esityksen mukaista mallia, jossa TKI-toimintaan kohdennettava rahoitus olisi jatkossa lakisääteinen meno, joka hallituksen olisi sisällytettävä talousarvioesitykseensä ja eduskunnan hyväksyttävä talousarvioon. T&K-rahoituksen budjetointi laista poikkeavalla tavalla olisi mahdollista vain rahoituslakia muuttamalla.

Akatemia pitää erittäin myönteisenä esityksen tavoitetta valtion talousarvion rahoituksen määrän lisäämisestä tutkimus- ja kehittämistoimintaan tasaisesti vuosittain siten, että valtuuksien ja määrärahojen määrä vuonna 2030 vastaa 1,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Ehdotuksen toteutuessa tutkimus- ja kehittämisrahoitus erotettaisiin veikkausvoittovarojen tulokehityksestä, mitä Akatemia pitää tarkoituksenmukaisena.

Lakiehdotuksessa valtion T&K-valtuuksien ja määrärahojen vuosittainen korotus voitaisiin tehdä säädettyä pienempänä, jos yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ovat vähemmän kuin kaksi kolmasosaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan kokonaismenoista. Tämä malli sitoo TKI-toiminnan rahoituksen implisiittisesti nykyiseen teollisuuteen, mutta pitkällä aikajänteellä TKI-toiminta voi johtaa myös aivan uuteen liiketoimintaan. Toisaalta lain keskeinen tavoite on rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys.

Esityksen mukaan yksityisen sektorin T&K-menojen ollessa ennakoitua matalammalla tasolla valtion rahoitusta joko leikattaisiin tai sitä voitaisiin kohdentaa uudelleen tavalla, jonka arvioidaan edistävän tehokkaammin yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Julkisella sektorilla on merkittävä vaikutus mm. osaavan työvoiman ja tehokkaiden julkisten palvelujen avulla tukea myös yksityisen sektorin TKI-toiminnan kykyä uudistua ja tuottaa uutta liiketoimintaa. Siksi olisi tarpeellista, että yksityisen sektorin T&K-menojen laskiessa valtion rahoitusta olisi mahdollista kohdentaa yksityisen sektorin lisäksi myös julkisen sektorin TKI-toiminnan edistämiseksi.

3§: Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskeva monivuotinen suunnitelma

Monivuotista suunnitelmaa valmisteltaessa on tärkeä tavoitella T&K-rahoituksen mahdollisimman suuren vaikuttavuuden edistämiseksi rahoituksen kohdistamista sellaisille toimijoille, joilla on parhaat edellytykset uusien tieteellisten, teknologisten ja/tai kaupallisten tuotosten kehittämiseen.

Lain jatkovalmistelussa on siksi tärkeää huomioida tutkimuksen yhteiskunnallisten vaikutusten monimuotoisuus, vaikutusten aikajänteiden vaihtelu ja myös uteliaisuustutkimuksen merkittävä rooli kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukemisessa. Rahoituksen kehittämisessä on mahdollisimman suuren vaikuttavuuden edistämiseksi huomioitava myös eri TKI-toimintojen vaikuttavuuden erilaiset aikajänteet. Näin pystytään jatkuvasti tuottamaan uutta tietoa ja osaamista, joka kantaa vuosikymmenien päähän yhteiskunnan ja talouden uudistumisen pohjana. Suunnitelman valmistelussa on hyvä huomioida myös se, että T&K-rahoituksella on yksityisen sektorin tuottavuuden lisäksi myös paljon muita vaikutuksia esimerkiksi julkisen sektorin toiminnan ja vaikuttavuuden, osaamistason sekä kansalaisyhteiskunnan kehittymisen ja sivistyksen kulmakivenä.

Julkisen T&K - rahoituksen tehokas jakaminen

Tutkimusrahoituksen lisäksi esityksen mukaan mahdollinen myöntövaltuuksien tasokorotus edellyttää myös riittävää lisärahoitusta Business Finlandin ja Suomen Akatemian toimintamenoihin, jotta TKI-toimijoiden aktivointiin ja lisärahoituksen mahdollisimman vaikuttavaan kohdentamiseen on käytettävissä riittävät resurssit. Akatemia toimii ulkopuolisen kansainvälisen arvioinnin mukaan erittäin kustannustehokkaasti ja kannattaa tätä ehdotusta, jotta suunnitellusta kasvavasta rahoituksesta saataisiin irti mahdollisimman suuri hyöty.

Tutkimustoiminnan rahoittamisessa kilpailtu ja vertaisarviointiin perustuva rahoitus kohdistuu laadukkaimmille ja vaikuttavimmille tutkijoille. Akatemian rahoitustoiminnan keskeinen tehtävä on tukea eri rahoitusmuotojen avulla uusien rohkeiden tieteellisten avauksien ja uusien tutkimustulosten syntymistä sekä tutkimuksen monimuotoisen vaikuttavuuden edistämistä.

Akatemia kehittää systemaattisesti rahoitustoimintaansa ja esimerkiksi lippulaivojen, tutkimusinfrastruktuurien, ja yliopistojen tutkimuksen profiloitumista tukevien rahoitusmuotojen kautta Akatemian kautta jaetulla rahoituksella on voitu tukea aiempaa paljon vahvemmin korkeatasoisten ja monipuolisesti vaikuttavien tutkimuksen osaamiskeskittymien kehittymistä Suomeen. Esimerkiksi Akatemian rahoittamissa lippulaivoissa on kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana tuotettu yli 4 000 tieteellistä julkaisua ja 200 patenttia. Lippulaivat ovat onnistuneet kotiuttamaan EU:n tutkimusrahoitusta: lippulaivojen kahden ensimmäisen vuoden rahoituksesta EU-rahoitus on ollut viisinkertainen Akatemian lippulaivarahoitukseen verrattuna. Uusia start-up-yrityksiä on käynnistynyt 160 kpl, ja lippulaivat ovat hankkineet yhteensä yli 800 uutta yritysryhmittymää yrityksiltä saadun rahoituksen osuuden noustessa yli kaksinkertaiseksi Akatemian suoraan lippulaivarahoitukseen verrattuna.

Joitakin lakiehdotuksen toimeenpanoon liittyviä huomioita

Akatemia haluaa nostaa esille muutamia lakiehdotuksen toimeenpanoon liittyviä seikkoja, jotka olisi tarpeen ottaa huomioon lakiehdotuksen jatkovalmistelussa.

Esityksen mukaan lisärahoitusta voisi kohdentua myös uusiin instrumentteihin ja uuteen toimintaan, kunhan se täyttää 2§:ssä todetun TKI -toiminnan määritelmän. Akatemia haluaa korostaa, että on tarpeen välttää rakenteiden ja rahoituksen sirpaloitumista ja tukea pitkäjänteisyyttä.

Akatemia kiinnittää huomiota siihen, että talousarvioon otettavien määrärahojen tasoon tulevaisuudessa mahdollisesti tehtävissä tarkistuksissa (2§) on tarpeen ottaa huomioon tutkimusvaltuuden nojalla jo aiemmin tehtyjen päätösten sitova luonne.

Rahoitusvaltuuden jakamisesta ja käyttämisestä aiheutuvat suunnittelun ja toimeenpanon menot edeltävät pääosin ajallisesti rahoituksen saajien toimintaa. Esityksessä ehdotetun Akatemian toimintamäärärahojen lisäyksen tulisi siksi pohjautua myöntövaltuuden tasoon. Lakiehdotuksessa määritellään TKI-toiminta Tilastokeskuksen TKI-toiminnan tilaston mukaisesti eikä valtion talousarviossa T&K-rahoitustilastossa tarkoitettu toiminnaksi (1 §). Akatemia ehdottaa siksi perustelujen kohdan 4.2.2 loppuun tarkennusta siitä, että tasokorotuksen edellyttämä toimintamenojen lisärahoitus on tarkoitettu voitavan kattaa rahoituslain mukaisesta T&K-rahoituksen korotuksesta.

Yhteenveto

Nyt lausunnolla oleva lakiehdotus valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030 antaisi Akatemian näkemyksen mukaan toteutuessaan erittäin vahvan signaalin sekä kansallisesti että kansainvälisesti Suomen valtion sitoutumisesta 4 prosentin T&K-tavoitteen saavuttamiseksi.

Lakiehdotuksessa on selkeästi kuvattu se, miten valtion ja yksityisen sektorin T&K-panostusten kasvu tukisivat toisiaan vuoden 2030 T&K-tavoitteen saavuttamiseksi. Esitetty toimintatapa voisi merkittävästi edistää suomalaisen TKI-toiminnan laatua, vaikuttavuutta ja uudistumista ja siten tukea Suomen kilpailukyvyä, osaamistason ja sivistyksen kehittymistä sekä yhteiskunnan resilienssiä ilmastonmuutoksen, turvallisuustilanteen ja terveystarpeiden monin tavoin haastaessa tulevien vuosien toimintaympäristöä.

Julkisen rahoituksen ennakoitavuuden ja pitkäjänteisyyden tukemiseksi Akatemia esittää, että yksityisen sektorin T&K -rahoituksen laskiessa valtion tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettuja valtuuksia ja määrärahoja olisi mahdollista kohdentaa uudelleen sekä yksityisen että julkisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseksi.

Akatemia kannattaa lakiehdotuksen antamista. Pitkän aikavälin rahoitussuunnitelma kannustaa TKI-toimijoita kunnianhimoiseen ja uutta luovaan TKI-toimintaan ja lisää TKI-toiminnan yhteistyön mahdollisuuksia. Jatkovalmistelun tueksi tässä lausunnossa on nostettu esille Akatemia näkemyksen mukaan tarpeellisia huomioita.

Ylijohtaja, tutkimus Riitta Maijala

Snellman Satu-Marja
Suomen Akatemia